

Шортанбай Қанайұлы шығармашылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ
01.04.2016СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/418/

АННОТАЦИЯ / АҢДАТПА

Шортанбай Қанайұлы (1818–1881) – XIX ғасырдағы қазақтың көрнекті жырауы, ақын және қоғам қайраткері. Оның шығармашылығы «зар заман» поэзиясының ең жарқын үлгісі ретінде танылған, өйткені ол сол дәуірдің әлеуметтік және рухани...

Шортанбай Қанайұлы (1818–1881) – XIX ғасырдағы қазақтың көрнекті жырауы, ақын және қоғам қайраткері. Оның шығармашылығы «зар заман» поэзиясының ең жарқын үлгісі ретінде танылған, өйткені ол сол дәуірдің әлеуметтік және рухани көлеңкелі шындығын қатты сынға алған.

□ НЕГІЗГІ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ

1. «Зар заман» ақыны

Шортанбай «Зар заман», «Бала зары», «Тар заман», «Опасыз жалған», «Келер заман сипаты» секілді толғауларда патриархаль қоғамның отарланып, қазақ халқының еркіндігі мен дәстүрі қаншалықты құрдымға кетіп бара жатқанын ашық бейнеледі e-history.kz+15kk.wikipedia.org+15bilimger.kz+15. Мұнда бай, билікті жемқорлар ретінде сынға алып, қарапайым халықтың мұң-мұқтажын көрсетті.

2. Әлеуметтік сыншыл реализм

Ол өз шығармаларында феодалдық және ресейлік отаршылдық қысымның әсерін суреттеді. Ақшаға тәуелді жаңа байлар мен билердің әділетсіздігін әшкерелейтін өлең жолдары арқылы сол кездегі әлеуметтік әділетсіздікті тікелей көтерді kk.wikipedia.org+1adebiportal.kz+1.

3. Қоғамдық-насихаттық, дидактикалық мазмұн

Шортанбайдың шығармалары қазақтың тарихи-жыраулық дәстүріне сүйене отырып, тәрбие мен моральдік-діни тақырыптармен қамтылған. Оның өсиет сөздері ұрпаққа рухани құндылықтарды насихаттауға бағытталған youtube.com+8anatili.kazgazeta.kz+8e-history.kz+8.

4. Ауызша және жазба әдебиетті үйлестіру

Қазіргі заманы жазба дәуірге бет бұрған шақта, Шортанбай дәстүрлі суырыпсалма ақындық шеберлікті мәдени-әдеби жазбаша дәстүрмен ұштастырып, шығармаларын жазып қалдырды anatili.kazgazeta.kz.

□ ӨМІРБАЯН ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОЛ

АҚПАРАТ	ДЕРЕККӨЗ
1818 жылы Түркістан/Қаратау өңірінде дүниеге келген, 1881 жылы Қарқаралы/Ақсу-Аюлыда қайтыс болған kk.wikipedia.org +13 anatili.kazgazeta.kz +13 egemen.kz +13	
«Зар заман» толғауы 1870 жылы Радловтың еңбек жинағында шығып, кейін Мұхтар Әуезов, Сәбит Мұқанов арқылы әдеби термин ретінде бекітілген	
Қазанда, Мәскеуде оның шығармалары жарияланған, жазба мұра Ұлттық ғылыми кітапханада сақталған	

□ ШОРТАНБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫ МЕН АЙТЫСТАРЫНА МЫСАЛ

- **«Зар заман»** – ақын дәуірінің әлеуметтік және рухани күйзелісін білдіріп, шығармашылық атауды әдебиет ғылымына енгізді zharar.com+8aqiqat.kazgazeta.kz+8bilimger.kz+8.

- **Толғаулар қатары:** «Бала зары», «Тар заман», «Опасыз жалған», «Келер заман сипаты» – халықтың мұңын, әділетсіздікті жырлады adebiportal.kz+12kk.wikipedia.org+12adebiportal.kz+12.

- **Айтыстар:** Айтыс өнерінде Орынбай, Шөже, Асан Бұғы секілді танымал сөз шебері ақындармен жарысқа түсті. Орынбаймен айтысы ерекшеленіп, тапқырлығы мен өтіп кетер өткірлігімен танытылды adebiportal.kz+1zharar.com+1.

□ МӘН-МАҒЫНАСЫ МЕН МҰРАСЫ

Шортанбай Қанайұлы – сол кезеңдегі қоғамның баз білінетін қайғысы мен әділетсіздігін шынайы жырмен жеткізген ақын. Оның «зар заман» поэзиясы отарлық бейнетке, ақшалылыққа, моральдік деградацияға қарсылық ретінде әдеби құндылыққа айналды multiurok.ru+15aqiqat.kazgazeta.kz+15bilimger.kz+15.

Ғалымдар Мұхтар Әуезов пен Сәбит Мұқанов шығармаларындағы философиялық артқылар мен тарихи шиеленістерді зерттеп, оның әдеби дәстүрдегі орны мен әлеуметті ретін бекіткен. Қазіргі зерттеуші Кәмел Жүністегі Шортанбай мұрасын жинап,

«Соңғы абыз» атты тарихи романда бейнеледі [anatili.kazgazeta.kz+1egemen.kz+1](#).

□ ҚОРЫТЫНДЫ

Шортанбай Қанайұлы – қазақ әдебиетінде «зар заман» поэзиясының негізін қалаушы тұлға. Оның шығармалары халық мұңы мен әділетсіздікке қарсы рухани күресті қамтып, айқын сыншылдық дәрежесін көрсетеді. Айтыс өнеріндегі шеберлігі жалпыға ортақ көшбасшылық ретінде есте қалды. Қазіргі зерттеуде оның мұрасы үнемі жаңарып, әдебиет тарихындағы орны қайта бағалануда.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.